

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ความหมายของคำว่าประชาธิปไตยอาจพิจารณาได้ ๒ รูปแบบ คือ ๑) หมายถึง รูปแบบของรัฐบาล ซึ่งประชาชน หรือคนส่วนมาก เป็นผู้ใช้อำนาจในการควบคุม ๒) หมายถึง ปรัชญาของมนุษย์ในสังคม หรือ วิถีชีวิต (way of life) ซึ่งเป็นเรื่องของอุดมการณ์ ทศนคติ อันเป็นแนวทางในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ทั้งนี้ไม่จำกัดเฉพาะกิจกรรมทางการเมืองเท่านั้น แต่หมายรวมถึง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมด้วย (๑)

ประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น หมายถึงการปกครองโดยคนส่วนมาก (๒) อริสโตเติล กล่าวว่า "ในระบบประชาธิปไตยนั้น อำนาจสูงสุดอยู่ในมือของประชาชนทั้งหมด" (๓) ส่วน ลอร์ด ไบรซ์ อธิบายว่า "ประชาธิปไตย คือ การปกครองซึ่งเจตจำนงของบุคคลที่เป็นเสียงส่วนใหญ่มีอำนาจสูงสุด เสียงส่วนใหญ่ประกอบด้วยบุคคลที่เหมาะสม รวมกันมีจำนวนอย่างน้อยสามในสี่ของทั้งหมด ซึ่งจะทำให้พลังของมวลชนเหล่านั้นใกล้ชิดกับกะแนนเสียงของเขา" (๔) Robert Dahl ได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า

(๑) Carlton Clymer Rodee, Tottan James Anderson and Carl Quimby Christol, Introduction to Political Science (New York : McGraw-Hill Inc., 1967), p. 93

(๒) Ibid., p. 93

(๓) กมล สมวิเชียร ประชาธิปไตยคืออะไร วารสารการเมืองสำหรับประชาชน เล่มที่ ๑ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมาคมสังคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ๒๕๑๖) หน้า ๕

(๔) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕ - ๖

"ประชาธิปไตยเป็นระบบการเมือง ซึ่ง เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมตัดสินใจอย่างกว้างขวาง" (๑)
 ส่วน William Riker ให้คำนิยามไว้ว่า "ประชาธิปไตย หมายถึง รูปแบบการปกครองซึ่ง
 ผู้ปกครองจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ถูกปกครอง" (๒) จากคำนิยามดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าประชาธิปไตย
 เป็นการปกครองที่ให้มีความสำคัญต่อประชาชนอย่างมาก

หลักการของประชาธิปไตยที่ให้มีความสำคัญต่อประชาชน ถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของ
 อำนาจอธิปไตยนั้น เป็นผลมาจากสมมุติฐานหรืออุดมการณ์หลายประการ คือ (๓)

๑. ความมีเหตุผล (Rationality) หลักการสำคัญเบื้องต้นของประชาธิปไตยถือว่า
 มนุษย์เป็นบุคคลที่มีเหตุผล และสามารถนำเหตุผลมาใช้แก้ไขปัญหาและปรับปรุงวิถีชีวิตให้ดีขึ้น

๒. คุณธรรม (Morality) ถือว่า มนุษย์เป็นผู้มีคุณธรรม มีศีลธรรม ไม่เห็นแก่
 ประโยชน์ส่วนตัวอย่างเดียว แต่ทว่าให้ความสำคัญในสิทธิของบุคคลอื่นและยอมรับความเท่าเทียมกัน
 โดยปราศจากความรู้สึกเห็นแก่ตัว คุณธรรมนี้จะช่วยให้มนุษย์ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และรู้จักเสียสละ
 เพื่อส่วนรวม

๓. ความเท่าเทียมกัน (Equality) คำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกา
 ใ้กล่าวถึงความเท่าเทียมกัน แม้วามมนุษย์จะมีความฉลาด ความสามารถ ความแข็งแรงต่างกัน แต่
 มนุษย์ควรมีความเท่าเทียมกันทางการเมือง มีความเสมอภาคในการเลือกตั้งในโอกาสที่จะกำหนด
 มีความเสมอภาคกันในทางกฎหมาย และควรมีเกียรติภูมิของความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคนี้ยัง
 รวมถึงความเสมอภาคในการศึกษา ในการโฆษณา ในการเข้ารับราชการ และในการได้รับความคุ้ม
 ครองจากกระบวนการยุติธรรม

(๑) Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (New Delhi :
 Prentice-Hall of India (Private) Ltd., 1965), p. 8

(๒) William H. Riker, Democracy in the United States, 2nd ed.
 (New York : The Macmillan Company, 1965), p. 31.

(๓) Rodee, Anderson and Christol, Introduction to Political
 Science, pp. 96-104

๔. ความสามารถของมนุษย์ในการที่จะก้าวหน้า (The Ability of Man to Achieve Progress) มีความเชื่อกันว่า มนุษย์มีโอกาส มีความสามารถที่จะปรับปรุงตนเองให้มีความก้าวหน้า มีความก้าวหน้า ด้วยวิธีการอันสงบและมีกฎเกณฑ์

๕. ความปรารถนาในการปกครองตนเอง (Desirability of Self - Government) เมื่อมีปัญหาใด ๆ เกี่ยวข้องกับประชาชนเกิดขึ้น จะต้องนำปัญหานั้นให้ประชาชนพิจารณาตัดสินโดยตรง หรือผ่านผู้แทนที่มาจากการเลือกตั้ง

๖. เสรีภาพ (Liberty) ความปรารถนาเสรีภาพของบุคคลในสังคมเป็นสิ่งสำคัญมาก เสรีภาพจะเปิดโอกาสให้มนุษย์ไข้โอกาสพัฒนาตัวเอง ดังนั้น เสรีภาพส่วนบุคคลจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจตัดทอนลงไปได้

จากสมมุติฐานดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ถ้าหากประชาชนในสังคมใดมีความปรารถนาที่จะปกครองตนเอง มีจิตใจใฝ่หาเสรีภาพ นิยมใช้เหตุผลในการพิจารณาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ประชาธิปไตยย่อมจะพึงบังเกิดในสังคมนั้น และสามารถเจริญงอกงามได้ Ebenstein อธิบายว่า การปกครองประชาธิปไตยจะต้องมีกฎเกณฑ์หรือกติกา แต่การปกครองประชาธิปไตยจะดำรงอยู่ได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญ ๒ ประการ คือ ๑) เสรีภาพทางการเมือง รัฐบาลจะต้องให้เสรีภาพทางการเมืองแก่ประชาชน ในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ความเชื่อ ซึ่งอาจแตกต่างไปจากรัฐบาล ๒) มีความเห็นหรือข้อตกลงสอดคล้องกันในประเด็นพื้นฐาน นั่นก็คือ ความต้องการร่วมกันที่จะทำให้ระบบประชาธิปไตยดำรงอยู่ได้ ประชาธิปไตยจะดำรงอยู่ได้ไม่จำเป็นต้องเขียนกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่พลังของประชาธิปไตยอยู่ที่เจตนารมณ์ของประชาชนที่จะรักษาประชาธิปไตย (๑) ประชาชนจะต้องช่วยกันปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ในระบบประชาธิปไตย

อาจารย์กมล สมวิเชียร ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักสำคัญหรือหัวใจการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ ๒ ประการ คือ ๑) ผู้ปกครองจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกปกครอง

(๑) William Ebenstein, Today's Isms, 4th ed., (New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1964) pp. 142-143

๒) ผู้ปกครองต้องสามารถเปลี่ยนผู้ปกครอง ได้ตามวิถีทางแห่งกฎหมาย^(๑) นอกจากนี้สิทธิมนุษยชนขั้นมูลฐานของประชาชนจะต้องได้รับการปกป้องคุ้มครอง^(๒) หลักการดังกล่าวนี้จะใช้เป็นบรรทัดฐานวัดความเป็นประชาธิปไตยในรูปแบบต่าง ๆ ได้เพียงพอ ทั้งนี้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองได้นั้น ย่อมจะแสดงให้เห็นว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองก็คือการเลือกตั้ง

เมื่อพิจารณาถึงการปกครองในสมัยกรีกโบราณ จะเห็นว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยในสมัยนั้น เป็นการปกครองตนเองโดยทางตรง หมายถึงว่า ประชาชนในรัฐที่มีคุณสมบัติตามกำหนดจะมีส่วนร่วมในการปกครองด้วยตนเอง เช่น มาประชุม ตัดสินปัญหาต่าง ๆ และออกกฎหมายเอง แต่ในปัจจุบันสังคมได้ขยายตัวมากขึ้น ประชาชนในสังคมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ปัญหาต่าง ๆ มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ประชาชนย่อมไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ไม่สามารถจัดหาสถานที่ประชุมขนาดใหญ่ให้ประชาชนทั้งรัฐมาประชุมได้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงต้อง เปลี่ยนเป็นการปกครองแบบมีตัวแทน ทั้งนี้โดยจกัให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร สำหรับในสหรัฐอเมริกาจกัให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารโดยตรง เช่น ประธานาธิบดี และรองประธานาธิบดี ผู้ว่าการมลรัฐ และในหลายมลรัฐจกัให้มีการเลือกตั้งผู้พิพากษาอีกด้วย

นอกจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย และแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของประชาชนแล้ว ในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยมานาน ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น หรือความต้องการในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การออกเสียง โดยการแสดงประชามติ (Referendum) การเสนอร่าง

(๑) กมล สมวิเชียร พัฒนาการเมืองไทย (พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมนักสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๑๓) หน้า ๒๓

(๒) กมล สมวิเชียร ประชาธิปไตยคืออะไร หน้า ๑๘ - ๒๐

กฎหมาย (Initiative) การถอดถอนจากตำแหน่ง (Recall) ในสมัยปัจจุบัน ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น ความต้องการ โดยการร้องเรียน ร้องทุกข์ผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ โดยการชุมนุม หรือเกินขอบประหว่งอย่างสงบ นิ่งถือได้ว่าเป็นวิธีการแสดงออกซึ่งความต้องการของประชาชน และเป็นการควบคุมรัฐบาลให้รับฟังความคิดเห็น และปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของประชาชน

การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึง เป็นระบอบการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้มีส่วนร่วมและแสดงบทบาทของตนในทางการเมืองอย่างกว้างขวาง นอกจากประชาชนจะมีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อเปลี่ยนแปลงตัวผู้ปกครอง มีสิทธิเสนอร่างกฎหมาย มีสิทธิออกเสียงโดยการแสดงประชามติแล้ว ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอตัวเอง เข้าสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน ทั้งในระดับการปกครองท้องถิ่น ระดับมลรัฐ และระดับชาติ

โดยสรุปแล้ว การเลือกตั้งถือได้ว่าเป็นหัวใจของการปกครองระบอบประชาธิปไตยประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะมีการปกครองระบอบใดก็มักจะอ้างว่า ประเทศของตนมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วยกันทั้งสิ้น ในประเทศเผด็จการมักจะพยายามจำกัดให้มีการเลือกตั้ง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นประชาธิปไตย และความชอบธรรมในการปกครอง แต่ได้ใช้วิธีการต่าง ๆ นานา ที่จะทำให้กลุ่มผู้ปกครองชนะการเลือกตั้ง การเลือกตั้งที่เกิดขึ้นจึงปราศจากเสรีภาพอย่างแท้จริง และไม่เป็นที่ธรรม

เพื่อที่จะช่วยให้เข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งอย่างแท้จริง จะได้อธิบายถึงความหมายของการเลือกตั้ง ความสำคัญของการเลือกตั้ง หลักเกณฑ์ในการเลือกตั้ง พอเป็นสังเขปต่อไป

ความหมายของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง หมายถึง "วิธีการที่เปิดโอกาสให้ราษฎรได้มีส่วนในการเลือกสรรและกำหนดตัวเจ้าหน้าที่ที่จะมาบริหารงานคาณะสาธารณะ การเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยจะต้องเป็นความลับ และให้ราษฎรมีโอกาสเลือกโดยเสรี"^(๑) ส่วน คร.หยุด แสงอุทัย ได้ให้ความหมายของการ

(๑) จรุง สุภาพ, สารานุกรมรัฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๑๘๖

เลือกตั้งไว้ว่า "การเลือกตั้ง (Election) หมายถึง กรณีที่บุคคลใดเลือกบุคคลหนึ่งจากบุคคลหลาย ๆ คน เพื่อให้ไปกระทำการอันใดอันหนึ่ง"^(๑) ดร. ชูวงศ์ ฉายะบุตร อธิบายว่า "การเลือกตั้ง เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เกี่ยวกับ เรื่องของการ เมืองและพรรคการเมือง ทั้งนี้เพราะพรรคการเมืองในระบบการปกครองประชาธิปไตยจะสามารถได้รับอำนาจหรือรักษาอำนาจในทางการเมืองปกครองที่จะเป็นรัฐบาลได้ก็แต่โดยวิธีทางของการเลือกตั้ง"^(๒) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การเลือกตั้ง เป็นวิธีการซึ่งจะทำให้พรรคการเมืองได้รับอำนาจในการปกครอง หรือเข้าเป็นรัฐบาล

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า การเลือกตั้ง เป็นการยินยอมมอบอำนาจของปวงชนให้แก่อุปการครอง โดยการมอบอำนาจดังกล่าวจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของความสมัครใจและเสรี นอกจากนั้นการเลือกตั้งยังเป็นเครื่องแสดงถึงการยินยอมร่วมกันของประชาชนในการเลือกผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้บริหารประเทศแทนตนอีกด้วย หรืออีกนัยหนึ่ง "เป็นการแสดงออกซึ่งเจตจำนง (General Will) ของประชาชนในการกำหนดนโยบายการปกครองของประเทศ"^(๓) นั้นเอง

ความสำคัญของการเลือกตั้ง

การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันก็คือ การปกครองประชาธิปไตยชนิดมีผู้แทน กล่าวคือ ประชาชนจะเลือกผู้แทนของตนเพื่อไปใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองบ้านเมืองแทนประชาชนทั้งปวง โดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนและปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์อย่างแท้จริง การเลือกตั้งจึงมีความสำคัญยิ่ง ทั้งนี้ก็เพราะว่าการเลือกตั้งมิได้

(๑) หยุต แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป, (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๓), หน้า ๓๔๔

(๒) ชูวงศ์ ฉายะบุตร, หลักพรรคการเมือง, (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๑), หน้า ๘

(๓) วรสิทธิ์ โรจนพานิช, การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและผลสะท้อนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒), หน้า ๕

หมายถึง การที่ประชาชนไปลงคะแนนเสียง (Voting) เลือกตัวแทนแต่เพียงอย่างเดียว หาก
แต่มีความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งไปกว่านั้นอีก กล่าวคือ การเลือกตั้งยังหมายถึงผลที่ได้จากการไปใช้สิทธิ
เลือกตั้งของประชาชนอีกด้วย ผลการเลือกตั้งของประชาชนนี้หากพิจารณาให้ลึกซึ้งจะพบว่า เป็นการ
แสดงออกถึงการยอมรับว่า อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน และเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมี
อำนาจที่จะดำเนินการดังนี้ คือ

- ๑. เลือกผู้แทนเขาไปปฏิบัติหน้าที่แทนตนในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง เช่น
ปฏิบัติตามกฎหมาย และควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล
- ๒. เลือกรัฐบาล เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารราชการแผ่นดิน หรือดำเนินการปกครอง
ประเทศ
- ๓. กำหนดนโยบายที่จะใช้ปกครองประเทศ

005130

เพราะฉะนั้น ความสำคัญของการเลือกตั้งจึงหมายความว่ารวมถึงผลที่จะติดตามมาภายหลังจากที่ได้มี
การเลือกตั้งแล้ว ด้วยเหตุนี้ การเลือกตั้งจึงควรได้รับความสำคัญและให้ประชาชนตระหนักถึงความ
สำคัญของสิทธิของการเลือกตั้ง เพื่อให้เกิดความรู้สึกหวงแหนที่จะรักษาสีบทในการเลือกตั้งดังกล่าว (๑)

หลักการในการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง เป็นผลมาจากหลักการแห่งประชาธิปไตย ซึ่งถือเสียงข้างมาก
(Majority Vote) เป็นเกณฑ์ และเนื่องจากจำนวนประชากรมีมาก การประชุมปรึกษาและ
กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาและยากที่จะหาข้อยุติได้ จึงใช้วิธีเลือกตั้งผู้แทน
เพื่อดำเนินการแทนประชาชน โดยให้มีส่วนร่วมในการปกครองและควบคุมการทำงานของรัฐบาล อัน
เป็นเจตน์จำนงของผู้ถูกปกครอง จากหลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนใจความว่า "เจตน์จำนง

(๑) ฎรายละเอียดใน ประหยัด หงษ์ทองคำ "ความสำคัญของการเลือกตั้ง" ในโครงการ
ส่งเสริมความรู้ด้านการเมือง สังคมในระบบประชาธิปไตย, (กรุงเทพฯ : โครงการทดลอง
หน่วยผลิตเอกสารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๑๘ - ๒๕

ของประชากรจะต้องเป็นมาตรฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล เจตนจำนนจะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้ง ทั้งตามกำหนดเวลาและอย่างแท้จริง ซึ่งอาศัยการออกเสียงโดยทั่วไปและเสมอภาค และการลงคะแนนลับ หรือวิธีที่การลงคะแนนโดยอิสระอย่างอื่นทำนองเดียวกัน" (๑) จากรากฐานดังกล่าวนี้จึงกำหนดหลักเกณฑ์การเลือกตั้งอย่างกว้าง ๆ ขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติดังนี้ (๒)

๑. หลักอิสระในการเลือกตั้ง (Free Vote) หมายถึง การจัดการดำเนินการเลือกตั้งเมื่อสระเสรี ไม่มีการบังคับขมขู่ หรือจาง หรือใช้อำนาจอิทธิพลใด ๆ บังคับ รัฐบาลองค์การให้การเลือกตั้งเมื่อสระที่สุด ความเป็นอิสระของผู้เลือกตั้งดังกล่าวนี้ รวมความถึงการไม่ไปออกเสียงลงคะแนนควย ถ้าหากผู้เลือกตั้งไม่ต้องการจะไปลงคะแนน รัฐบาลจะใช้มาตรการการบีบบังคับให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ได้

๒. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา (Periodic Election) เมื่อได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้แทนราษฎรจะต้องดำรงตำแหน่งผู้แทนราษฎร เพียงเท่าที่ระยะเวลาที่กำหนดไว้ เช่น ๓ ปี หรือ ๔ ปี เมื่อครบกำหนดจะต้องพ้นจากตำแหน่ง เพื่อจะได้มีการเลือกตั้งใหม่

๓. หลักการเลือกตั้งอย่างแท้จริง (Genuine Election) หมายถึง การจัดการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม จึงจะทำให้ผลการเลือกตั้ง เป็นการแสดงออกถึงเจตนารมณ์อันแท้จริงของปวงชน ถ้าหากการเลือกตั้งนั้นถูกกำหนดให้ขึ้นโดยมีเจตนาเป็นอย่างอื่นอันไม่บริสุทธิ์แฟงอยู่ เช่น รัฐบาลจัดให้มีการเลือกตั้ง เพราะคาดคะเนว่าฝ่ายตนจะชนะแต่พอการเลือกตั้งกำลังดำเนินไป เห็นว่ารัฐบาลอาจจะต้องแพ้ ก็ให้ดำเนินการเลือกตั้งใหม่ ซึ่งเท่ากับว่าการเลือกตั้งนั้นเป็นเพียงการเลือกตั้งแต่ในนาม การเลือกตั้งที่แท้จริงนั้นจะต้อง เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมจัดการเลือกตั้งด้วยตนเอง รัฐบาลเพียงแต่คอยควบคุมดูแลให้การเลือกตั้งดำเนินไปด้วยดี ด้วยความบริสุทธิ์และเรียบร้อยเท่านั้น

(๑) หลักปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ ๒๐ (๓)

(๒) พญก. แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป, หน้า ๓๕๓ - ๓๕๗

๔. หลักในการออกเสียงโดยทั่วไป (Universal Suffrage) หมายความว่า
 ถึงการให้สิทธิในการลงคะแนนเลือกตั้งทั่วไป โดยไม่มีการกีดกันหรือจำกัดสิทธิบุคคลใดเป็นพิเศษ ข้อ
 จำกัดสิทธิในการเลือกตั้งถ้าหากจะมี เช่นการกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่กำหนดไว้โดยชัด
 เจง ไม่ควรมีการเลือกเพศ ผิวดำ หรือชนชั้น ทาง ๆ ในสังคม

๕. หลักเสมอภาคในการออกเสียง (Equal Suffrage) หมายถึงการให้
 สิทธิในการลงคะแนนเสียงได้เพียง ๑ เสียงเท่านั้น และคะแนนทุกเสียงมีน้ำหนักเท่ากัน

๖. หลักการลงคะแนนเสียงลับ (Secret Vote) หมายถึงการลงคะแนน
 เสียงต่อกระทำโดยลับ ผู้ออกเสียงเลือกตั้งไม่จำเป็นต้องบอกให้ใครทราบว่าจะลงคะแนนให้แก
 ใด การกำหนดไว้เช่นนี้เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ เป็นการป้องกันการใช้อิทธิพลข่มขู่
 หรือการให้สินบนแก่ผู้ลงคะแนนเสียง และเป็นการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง

ประชาธิปไตยเป็นการปกครองโดยความยินยอมจากประชาชนซึ่งเกิดขึ้นได้เมื่อประ
 ชนแสดงความคิดเห็นความอ่านใจอย่างอิสระและมีเหตุผล ตลอดจนเข้ามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาทาง ๆ
 และตกลงวางหลักเกณฑ์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงให้ราษฎรได้เข้า
 มีส่วนร่วมและแสดงบทบาททางการเมืองอย่างกว้างขวาง เริ่มตั้งแต่การเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความรู้
 ความสามารถได้เสนอตัวเข้ารับใช้ส่วนรวม โดยการสมัครรับเลือกตั้ง และให้ประชาชนใช้อำนาจ
 อธิปไตยของตน โดยการพิจารณาเลือกบุคคลที่เห็นว่าสมควรจะเป็นตัวแทน การเลือกตั้งจึงเป็นวิธีการ
 ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมแสดงบทบาททางการเมือง ช่วยกันรับผิดชอบต่อประเทศ
 ชาติ และยังเป็นการแสดงออกถึงเจตนารมณ์ของประชาชนที่รัฐบาลจะต้องตระหนักและยึดถือเป็นเรื่อง
 สำคัญ ประเทศเสรีประชาธิปไตยทุกประเทศจึงให้ความสำคัญต่อการเลือกตั้งมาก นอกจากนั้นการ
 เลือกตั้งยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า การปกครองบริหารประเทศของชนนั้นเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลัก
 เกณฑ์ กล่าวคือ การเข้ามาปฏิบัติหน้าที่เพราะได้รับการสนับสนุนและยอมรับจากประชาชนซึ่งเป็น
 เจ้าของประเทศ ขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงความชอบธรรมในการโคกช้างอำนาจเพื่อให้นานา
 ประเทศยอมรับ อย่างไรก็ตามการอยู่ในอำนาจจำเป็นจะต้องมีวาระแห่งการอยู่ในอำนาจ การเปลี่ยนแปลง
 ของการอยู่ในอำนาจดังกล่าว ก็โดยวิธีการเลือกตั้ง

สภาพของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

สภาพของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อาจพิจารณาได้ ๒ แห่ง คือ (๑)

๑. พิจารณาในแง่กฎหมาย

๒. พิจารณาในแง่ความคิดเห็นในทางทฤษฎีหรือในทางปรัชญา

๑. สภาพของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง พิจารณาในแง่กฎหมายมีความเห็นได้ ๓

ประการคือ

๑.๑ สภาพของการลงคะแนนเสียง เป็นสิทธิ หมายถึงประโยชน์ที่จะถือว่า เป็น "สิทธิ" กล่าวคือ กฎหมายรับรองว่าประโยชน์นั้นมีอยู่ เป็นต้นว่าการที่กฎหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ ย่อมเป็นประโยชน์ของบุคคลนั้น เพราะคะแนนเสียงของบุคคลนั้นอาจทำให้ผู้ใดลงคะแนนเสียงให้ใครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทน นอกจากนี้กฎหมายยังป้องกันการละเมิดในประโยชน์ซึ่งถือว่า เป็นสิทธิในการเลือกตั้ง

๑.๒ สภาพของการลงคะแนนเสียง เป็นเอกสิทธิ หมายถึงการที่บุคคลได้รับมาซึ่งเสรีภาพที่จะไม่ให้บุคคลอื่นสอดเข้ามาเกี่ยวข้องในการใช้สิทธิเลือกตั้ง

๑.๓ สภาพของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่เป็นหน้าที่ ในที่นี้คำว่า "หน้าที่" หมายถึง การที่บุคคลจำต้องกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตามการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะมีสภาพเป็น "หน้าที่" หรือไม่ ขึ้นอยู่ที่ว่ากฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งบังคับว่าบุคคลต้องไปใช้สิทธิหรือไม่

๒. สภาพของการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง พิจารณาในแง่ความคิดเห็นในทางทฤษฎีหรือในทางปรัชญา แบ่งออกได้ ๓ ประการ คือ

๒.๑ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสภาพเป็นสิทธิตามกฎหมายธรรมชาติ สิทธิดังกล่าวเกิดมากับบุคคลในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของรัฐ เมื่อบุคคลในรัฐมีอายุพอสมควรที่จะรับผิดชอบได้และไม่มีลักษณะของหามแล้ว ก็มีสิทธิเลือกตั้งได้

(๑) ดร.หยุด แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป กฎหมายทั่วไป จรรยาบรรณการปกครองราชอาณาจักร (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๓), หน้า ๑๕๕

๒.๒ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสภาพเป็นอำนาจหน้าที่ (Function) ที่ให้เอกชนแต่ละคนปฏิบัติภารกิจให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยที่สวัสดิภาพของสังคมขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติภารกิจให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่อย่างฉลาด ฉะนั้นการที่จะให้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแก่บุคคลจึงจำกัด เฉพาะบุคคลที่เฉพาะสมและสามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ตนด้วยเท่านั้น

๒.๓ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสภาพเป็นสิทธิที่จะคัดค้านการกระทำ กล่าวคือเมื่อถึงเวลาลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ถ้าบุคคลไม่เห็นด้วยกับการกระทำของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานใด ก็ไม่ลงคะแนนเสียงสนับสนุนพรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานนั้น

วิธีการนับคะแนนเสียงเลือกตั้ง

การเลือกตั้งในประเทศต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีวิธีการให้โคมาซึ่งผู้แทนราษฎรแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ หรือนโยบายของประเทศนั้น ๆ เราจะเห็นวาระบบใดมีประสิทธิภาพ และโคผู้แทนที่ดี มีคุณธรรม ระบบการเลือกตั้งมีหลักการนับคะแนนเสียงเลือกตั้ง ๒ ระบบใหญ่ๆ คือ

๑. การเลือกตั้งตามเสียงข้างมาก (Majority representation) หมายถึงวิธีการเลือกตั้งซึ่งโคแบ่งอาณาเขตของประเทศออกเป็นหลายเขตเลือกตั้ง โดยปกติผู้สมัครรับเลือกตั้ง ยอมสมัครรับเลือกตั้งโคเพียงเขตเลือกตั้งเดียว และราษฎรอยู่ในเขตเลือกตั้งโคก็ลงคะแนนเสียงโคเฉพาะในเขตเลือกตั้งนั้น ส่วนโคได้รับเลือกตั้งก็คือผู้สมัครรับเลือกตั้งที่โคคะแนนเสียงมากในเขตเลือกตั้งเขตหนึ่ง ๆ การเลือกตั้งตามเสียงข้างมากแบ่งออกโค ๒ วิธี คือ

๑.๑ วิธีการเลือกตั้งตามเสียงข้างมากอย่างเด็ดขาด (Absolute Majority) หมายถึง โคได้รับเลือกตั้งต้องมีคะแนนเสียง เกินครึ่งหนึ่งของผู้มาลงคะแนนเสียงทั้งหมด

๑.๒ วิธีเลือกตั้งตามเสียงข้างมากสูงสุด (Relative Majority) เป็นระบบการเลือกตั้งที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งโคโคคะแนนเสียงมากกว่าผู้อื่น แม้จะไม่เกินครึ่งหนึ่งของคะแนนเสียงทั้งหมด ผู้ชนะยอมโครับเลือกตั้ง

๒. การเลือกตั้งตามสัดส่วน (Proportional representation)

หมายความว่า การเลือกตั้งที่ยังผลใหม่ผู้แทนราษฎรตามส่วนแห่งคะแนนเสียงทั้งหมด กล่าวคือที่นั่งในสภาจะถูกแบ่งกันเป็นส่วนตามอัตราส่วนของจำนวนเสียงสนับสนุนทั้งหมดที่แต่ละพรรคได้รับการเลือกตั้งในระบบนี้ฝ่ายที่ได้รับคะแนนเสียงข้างน้อยย่อมมีโอกาสที่ใดหนึ่งในสภาตามส่วนคะแนนของตนซึ่งแบ่งออกได้ ๓ วิธีคือ (๑) วิธีของแฮร์ (Thomas Hare) (๒) วิธีของเฮาเกนแบค บิชอฟ (Hagenbak - Bischoff) (๓) วิธีของคองคท์ (D'hondt)

แบบของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งโดยทั่วไปจำแนกออกได้เป็น ๓ แบบ คือ (๑)

๑. การเลือกตั้งทั่วไป (General Election) คือ การเลือกตั้งซึ่งมีการประกาศกำหนดวันและเวลาการเลือกตั้ง โดยราษฎรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งพร้อม ๆ กันทั่วประเทศ

๒. การเลือกตั้งซ่อม (By-Election) คือ การเลือกตั้งสมาชิกสภาแทนสมาชิกสภาบางคนซึ่งขาดสมาชิกภาพไปโดยการตาย ลาออก หรือขาดจากสมาชิกภาพเพราะเหตุอื่น เช่น ถูกศาลจำคุก หรือให้เป็นบุคคลล้มละลาย หรือขาดคุณสมบัติ สมาชิกสภาที่ได้รับเลือกตั้งขึ้นมาควมกรณีจะมีอายุของสมาชิกภาพเท่ากับ เวลาที่ยังเหลืออยู่ของสมาชิกสภาคนเก่าเท่านั้น

๓. การเลือกตั้งซ้ำ (Re-Election) คือ การเลือกตั้งขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในกรณีที่ศาล หรือสภานิติบัญญัติวินิจฉัยว่าการเลือกตั้งเดิมนั้นไม่ชอบ หรือโง่เง่า อาจจะเป็นรายบุคคล หรือจำนวนทั้งหมดของ เขตการเลือกตั้งจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง "สำหรับการเลือกตั้งซ้ำนี้ มีผู้ให้ความเห็นว่า เป็นการขอยกเลิกไป การเลือกตั้งซ้ำน่าจะอยู่ในประเภทการเลือกตั้งทั่วไป หรือการเลือกตั้งซ่อม" (๒)

(๑) หยุด แสงอุทัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒๘ - ๔๓๐

(๒) ก็แรก ชัยนาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งพิสดาร (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๔๘๓), หน้า ๒๒๔

ดังได้กล่าวแล้วว่า การเลือกตั้ง เป็นการแสดงถึงว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ มาจากประชาชนโดยประชาชนแต่ละคนเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ แต่จะใช้อำนาจโดยวิธีใดนั้นขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้ อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกบุคคลที่เห็นสมควร อาจทำได้โดยอาศัยวิธีการออกเสียงเลือกตั้งได้หลายวิธี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะพึงกำหนดไว้

วิธีการออกเสียงเลือกตั้ง

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือการออกเสียงเลือกตั้งโดยทั่วไปแล้ว มักจะจำแนกวิธีการออกเป็นหลักเกณฑ์ใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประการ คือ

- ๑. การออกเสียงเลือกตั้งโดยตรง (Direct Vote)
- ๒. การออกเสียงเลือกตั้งโดยทางอ้อม (Indirect Vote)

๑. การออกเสียงเลือกตั้งโดยตรง (๒) คือการออกเสียงโดยราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงได้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกผู้แทนราษฎรของเขาเองโดยตรง ประชาชนไม่ต้องเลือกผู้แทนกลุ่มหนึ่งหรือตัวแทน เพื่อให้ไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรอีกทีหนึ่ง การเลือกตั้งโดยตรงนี้มีจุดประสงค์จะให้ราษฎรมีความใกล้ชิดกับตัวแทนราษฎร กล่าวคือ ราษฎรผู้เลือกตั้งสามารถจะเลือกบุคคลที่ตนมีความประสงค์จะให้เป็นผู้แทนราษฎรได้โดยตรง ไม่ต้องเลือกผู้ใดให้ไปออกเสียงแทนตนอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้เพราะผู้ที่ออกเสียงแทนอีกชั้นหนึ่งอาจจะไปเลือกผู้ที่ตนไม่ประสงค์ได้ การเลือกตั้งโดยทางอ้อมจึงมักจะไม่มีใครให้ความสนใจมากนัก เพราะเป็นการเลือกตั้งสองชั้น ตัวผู้แทนเองก็อาจจะสนใจตัวผู้เลือกตั้งโดยอ้อมมากกว่าตัวประชาชนซึ่งเป็นผู้เลือกตั้งชั้นแรก นอกจากนี้ยังอาจจะก่อให้เกิดการทุจริตให้สินบนกันได้ง่าย เนื่องจากบุคคลที่ได้รับเลือกชั้นสุดท้ายมีจำนวนน้อย ดังนั้นการเลือกตั้งโดยทั่วไปประเทศต่าง ๆ จึงมักจะใช้วิธีการออกเสียงเลือกตั้งโดยตรง

(๑) เชอ คงคาภู, กฎหมายการเลือกตั้ง, (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๔๕๕), หน้า ๑๕

๒. การออกเสียงเลือกตั้งโดยทางอ้อม หมายถึง การที่ประชาชนไม่ได้ไปออกเสียง
 เลือกผู้แทนราษฎรโดยตรง แต่เป็นการเลือกบุคคลกลุ่มหนึ่งขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่เลือกผู้แทนราษฎรอีกทีหนึ่ง
 จุดประสงค์ของการเลือกตั้งโดยทางอ้อมชนิดนี้ เพื่อให้ประชาชนเลือกขึ้นมาเป็นผู้กลั่นกรองคดี
 เลือกบุคคลที่เหมาะสมเข้ามาเป็นผู้แทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเลือกตั้งที่มีขนาดใหญ่ย่อมก่อให้เกิด
 ปัญหาในการเลือกผู้แทนราษฎร เนื่องจากราษฎรไม่รู้จักตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง และไม่ทราบคุณสมบัติ
 ของผู้สมัครดีพอ การตัดสินใจเลือกผู้แทนราษฎรจึงเกิดความยากลำบาก ดังนั้น จึงเลือกตั้งตัวแทนที่มี
 ความรู้ความสามารถไปคัดเลือกและกลั่นกรองผู้สมัครรับเลือกตั้งแทนคนอื่นที่หนึ่ง การเลือกตั้งโดยทาง
 อ้อมมีประโยชน์สำหรับประเทศที่เริ่มตั้งตนเข้าสู่อะบอบประชาธิปไตย เพราะประชาชนทั่วไปยังไม่มี
 ความรู้ความเข้าใจในการคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นตัวแทนของตนเพียงพอ สำหรับการเลือกตั้งโดย
 ทางอ้อมนี้ ประเทศไทยสมัยก่อนใช้พระราชบัญญัติเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๗๖
 อีกนัยหนึ่งตามพระราชบัญญัติฉบับแรก ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เคยกำหนดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนตำบลเสียก่อน
 แล้วมอบใหญ่แทนตำบลไปเลือกตั้งผู้แทนราษฎรอีกชั้นหนึ่ง (๑)

วิธีการออกเสียงเลือกตั้ง นอกจากจะจำแนกออกเป็นการออกเสียงเลือกตั้งโดยตรง
 และออกเสียงโดยทางอ้อมแล้ว การออกเสียงเลือกตั้งยังสามารถจำแนกออกได้อีกรูปแบบหนึ่ง คือ
 เป็นการออกเสียงเลือกตั้งโดยทางลับ (Secret) และการออกเสียงเลือกตั้งโดยเปิดเผย (Public)

การออกเสียงโดยเปิดเผยนั้น เป็นการออกเสียงโดยให้สาธารณชนเห็นว่าผู้ออกเสียง
 ออกเสียงให้ใคร มีผู้ให้ความเห็นว่าหน้าที่การออกเสียงนั้นเป็นหน้าที่กิจการงานในทางสาธารณะซึ่ง
 จำต้องปฏิบัติอยู่ภายใต้การเฝ้าดูแลวิพากษ์วิจารณ์ของสาธารณะ ศาสตราจารย์ชาวเยอรมัน ชื่อ
 Treitschke ให้ความเห็นว่า การออกเสียงในทางลับนั้นผู้เปิดเผยไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นการผิด
 ศีลธรรม กล่าวคือการออกเสียงเป็นการรับผิดชอบต่อสาธารณชน ฉะนั้น จึงต้องใช้สิทธิของตน -

(๑) ศิเรก ชัยนาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง, หน้า ๒๓๗

สาธารณชน (๑) สำหรับแนวความคิดการออกเสียงโดยเปิดเผยนั้น เป็นการออกเสียงเลือกตั้งที่ตรงไปตรงมา ยุติธรรมและเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว อย่างไรก็ตามการออกเสียงชนิดนี้จะนำมาซึ่งปัญหาในการใช้อำนาจอิทธิพลและเกิดความลำบากในการไปออกเสียง เนื่องจากเกิดความเกรงอกเกรงใจในตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในปัจจุบันนี้ ประเทศต่าง ๆ พากันยกเลิกการออกเสียงเลือกตั้งโดยเปิดเผย

การออกเสียงโดยทางลับ เป็นการออกเสียงเลือกตั้งโดยผู้ออกเสียงใช้วิธีลงบัตรไม่ใหญ่จนใครทราบวาทนใครลงคะแนนเสียงใหญ่แทนคนใด การออกเสียงโดยการลงคะแนนลับนี้เป็นที่นิยมใช้กันมาก การออกเสียงโดยทางลับนั้นถือว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ การออกเสียงเลือกตั้งนั้นประชาชนจะต้องมีอิสระ เสรี และสามารถแสดงเจตนารมณ์ของตนได้อย่างเต็มที่และมีเหตุผล โดยปราศจากความหวาดกลัว หวั่นเกรงต่อภัยอันตรายหรืออิทธิพลจากบุคคลอื่น ๆ หรือรัฐบาล การเลือกตั้งโดยลงคะแนนลับจึงเป็นสิ่งที่ประกันความปลอดภัยจากอิทธิพลหรือความหวั่นเกรงใจความสมควร

* ประวัติความเป็นมาการเลือกตั้งไทย

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อาณาจักรไทยได้มีวิวัฒนาการเป็นปึกแผ่นและมีความเจริญรุ่งเรืองมานาน แต่แนวความคิดที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองโดยการเลือกตั้ง ก็มิได้เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยมีลักษณะการปกครองแบบบิดาปกครองบุตร (๒) (Paternalistic Government) กล่าวคือ ผู้ปกครองให้อิสระเสรีภาพกับผู้อยู่ใต้การปกครอง ลักษณะการปกครองเป็นแบบความสัมพันธ์ใกล้ชิด ผู้ปกครองมีความเห็นทสมกับราษฎร และมีลักษณะเหมือนบิดาปกครองบุตร

ต่อมา หลังจากกรุงสุโขทัยเสื่อมอำนาจแล้ว กรุงศรีอยุธยาได้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อมา เป็นระยะเวลาจนถึง ๔๑๓ ปี แนวการปกครองได้เปลี่ยนมาเป็นการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิ

(๑) กิเรก ชัยนาม, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๘

(๒) คณะอาจารย์ผู้ทำการวิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการวิจัยเรื่องลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย, (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๖

ราช (Absolute Monarchy) ราชอาณาจักรแบบความเชื่อในตัวผู้ปกครอง เปรียบเสมือนเทวสิทธิ (Devine Rights of King) พระมหากษัตริย์เสมือนผู้มีบุญญาธิการ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนเปลี่ยนไปเป็นรูปนัยกับมาว

หลังจากสมัยกรุงศรีอยุธยาเสื่อมอำนาจ สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก่อนนี้ ยังคงมีการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ซึ่งได้รับเอาวัฒนธรรมการเมืองและการปกครองมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยาไว้มาก ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับผู้ปกครอง เกิดระบบศักดินาและชนชั้นทางสังคมขึ้น ฐานะความแตกต่างกันระหว่างประชาชนกับชนชั้นผู้ปกครองมีมาก การยอมรับในฐานะความแตกต่างดังกล่าว มีผลทำให้ประชาชนชาวไทยยอมรับนับถืออำนาจของผู้ปกครองแต่ฝ่ายเดียว การยอมรับอำนาจของผู้ปกครองนี้ได้อุบัติถ่ายทอดสืบต่อกันมา เป็นวัฒนธรรม จนถึงปัจจุบันซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในคานาประชาชนชากรมีส่วนรวมทางการเมือง ทั้งนี้ เพราะประชาชนยอมรับการใช้อำนาจของผู้ปกครอง โดยไม่มีการโต้แย้งหรือมีส่วนร่วมในการปกครองแต่ประการใด

ต่อมา ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวตะวันตกได้เข้ามาติดต่อค้าขายในประเทศไทยมากขึ้น คนไทยจึงมีโอกาสเรียนรู้วิทยาการความเจริญสมัยใหม่ รวมทั้งการปกครองของชาวตะวันตก ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการปรับปรุงการปกครองหลายประการ เช่น การตั้งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (๑) (Council of State) การเลิกทาส การปรับปรุงการบริหารราชการ นอกจากนี้มีการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาต่างประเทศ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าได้เสด็จประพาสต่างประเทศหลายครั้ง ทำให้ได้รับอิทธิพลความคิดในการปกครองประชาธิปไตย ในช่วงเวลานี้ได้เกิดแนวความคิดที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้เองได้ทรงจัดให้มีการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยเริ่มตนจากการทดลอง เลือกตั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่บางปะอิน เพื่อหาอุปสรรคข้อขัดข้อง ก่อนที่จะดำเนินการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั่วราชอาณาจักรต่อไป

(๑) โปรดดูรายละเอียดใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช ชัยติยา กรรณสูต, เอกสารการเมืองการปกครองไทย พ.ศ. ๒๔๑๗ - ๒๔๗๗, (กรุงเทพฯ ; ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๑๑ - ๒๕

ในปี ร.ศ. ๑๓๐ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีบุคคลสองกลุ่มมีแนวความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยกลุ่มหนึ่งมีความประสงค์จะเปลี่ยนเป็นสาธารณรัฐ และอีกกลุ่มหนึ่งเห็นว่าควรจะเปลี่ยนเป็นประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้กฎหมาย อย่างไรก็ตาม บุคคลเหล่านี้ถูกจับเสียก่อน ต่อมาได้มีการทดลองการปกครองระบอบประชาธิปไตยขึ้นในรูปของ "คูสึชานี" เพื่อเป็นการฝึกสอนประชาธิปไตย แต่ไม่ไต่ผลเท่าใดนัก เพราะมีพลเมือง ๒๐๐ คน ซึ่งล้วนแต่เป็นข้าราชการบริพารใกล้ชิดทั้งสิ้น (๑)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ได้ทรงดำเนิการเตรียมการ เพื่อให้มีการปกครองประชาธิปไตยหลายประการ เช่น ให้มีอภิรัฐมนตรีสภา และให้มีสภากรรมการองคมนตรี โดยยกเลิกที่ปรึกษาในพระองค์ (Privy Council) ทั้งนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังการศึกษา ในวิธีการศึกษาโต้เถียงให้สำเร็จ เป็นมติตามแบบอย่างที่มีประมุขใหญ่ (๒) และทำหน้าที่คล้ายสภาผู้แทนราษฎร (๓) นอกจากนี้ ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน แต่ถูกอภิรัฐมนตรีและขุนนางผู้ใหญ่คัดค้านไว้ โดยให้เหตุผลว่าประชาชนยังขาดการศึกษาและยังไม่พร้อมที่จะได้รับสิทธิทางการเมือง ความคิดดังกล่าวนี้จึงถูกระงับไป จนกระทั่งวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๗๕ การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชจึงได้สิ้นสุดลงภายใต้การนำของคณะราษฎร ซึ่งได้ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบเดิมมาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย

หลังจากที่คณะราษฎรได้ประกาศเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว โดยมีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร (เทียบเท่านายกรัฐมนตรี) สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นได้

(๑) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๒

(๒) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๓ - ๒๐๔

(๓) โปรดดูรายละเอียดใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช เศรษฐพร ตูศรีพิทักษ์ และแสวง รัตนมงคลมาลี สัตว์การเมือง, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๒๓

กำหนดไว้เป็น ๓ สมัย (๑)

สมัยที่ ๑ นับตั้งแต่วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๓ นี้ คณะราษฎร ซึ่งมีคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เป็นผู้แต่งตั้งผู้แทนราษฎรชั่วคราว จำนวน ๓๐ นาย เป็นสมาชิกในสภา

สมัยที่ ๒ ภายในเวลา ๖ เดือน หรือจนกว่าจะจัดการประเทศได้เรียบร้อย สมาชิกในสภาต้องมี ๒ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ ผู้แทนที่ราษฎรเลือกตั้ง

ประเภทที่ ๒ ผู้เป็นสมาชิกอยู่แล้วในสมัยที่ ๑ และให้มีจำนวนเท่ากับสมาชิกประเภทที่ ๑

สมัยที่ ๓ เมื่อราษฎรทั่วพระราชอาณาเขตสงบได้ ป.๔ เกินกว่าครึ่งและอย่างช้าของไม่เกิน ๑๐ ปี นับแต่วันที่ ๑๖ ธันวาคม การปกครองฉบับนี้ สมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นผู้ที่ราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นเองทั้งสิ้น สมาชิกประเภทที่ ๒ ไม่มีอีกต่อไป

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งพระราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ในปลายสมัยของพระยามโนปกรณักษ์ เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในเรื่องการวางนโยบายทางเศรษฐกิจ จนถึงกับมีการปิดสภาและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ คณะทหารจึงได้ทำการยึดอำนาจการปกครองโดยให้เหตุผลว่าต้องการให้เปิดสภา ต่อมาพระยาพหลพลพยุหเสนาได้เขาคำร่างตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๑

สืบเนื่องมาจากการพระราชทานรัฐธรรมนูญพระราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ และการประกาศใช้พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๗๖ (๒) จึงได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นในวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช

(๑) พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕, มาตรา ๑๐

(๒) "พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๗๖", ราชกิจจานุเบกษา ปี ๒๔๗๖, หน้า ๓๓๓ - ๓๓๖

๒๔๗๖ ซึ่งเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศครั้งแรก ในการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งแบบรวมเขต โดยถือเขตจังหวัดเป็นเขตหนึ่ง การเลือกตั้งครั้งแรกเป็นการเลือกตั้งโดยทางอ้อม กล่าวคือ ราษฎรเลือกผู้แทนตำบลและผู้แทนตำบลจะไปทำหน้าที่เลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง สำหรับคุณสมบัติของผู้สมัคร ๆ จะต้องมีความรู้ไม่ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ และมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๓ ปี และมีวาระการดำรงตำแหน่ง ๔ ปี โดยถือจำนวนราษฎร ๒๐๐,๐๐๐ คน ต่อผู้แทนราษฎร ๑ คน (การเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้แทนราษฎรจำนวน ๓๔ คน) การเลือกตั้งครั้งนี้ถือว่าเป็นครั้งแรกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้คัดเลือกบุคคลที่เป็นตัวแทนเขาไปทำหน้าที่พิทักษ์ปกป้องคุ้มครอง ดูแลผลประโยชน์ส่วนรวมในรัฐสภาและความคุ้มครองการทำงานของรัฐบาล การเลือกตั้งครั้งนี้จำนวนผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ๔,๒๗๘,๒๓๑ คน แต่มีผู้ไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียง ๑,๗๗๓,๕๓๒ คน คิดเป็น ๔๑.๔๕ % สำหรับจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดเพชรบุรี (๗๘.๘๒ %) และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือจังหวัดแม่ฮ่องสอน (๑) (๑๗.๗๑ %)

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๒

หลังจากที่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดแรกผ่านพ้นไปเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ แล้ว ปรากฏว่าพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่บริหารประเทศตามรัฐธรรมนูญระบุให้สมาชิกสภาของผู้แทนราษฎรมีวาระ ๔ ปี ดังนั้น เมื่อครบกำหนด ๔ ปี จึงได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๐ การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรง และเป็นแบบแบ่งเขตแต่ละเขตให้เลือกผู้แทนราษฎรได้ ๑ คน โดยถือจำนวนประชาชน ๒๐๐,๐๐๐ คน ต่อผู้แทนราษฎร ๑ คน สำหรับคุณสมบัติของผู้สมัคร ๆ นั้น ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๓ ปี และมีความรู้ไม่ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ การเลือกตั้งครั้งนี้อาศัยพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นเกณฑ์ (๒) สำหรับจำนวนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด

(๑) กรมการปกครอง, รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๖ มกราคม ๒๕๐๔ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, ๒๕๐๔), หน้า ๑๓

(๒) "พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๗๕" ราชกิจจานุเบกษา ๔๔ (๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๕)

มีจำนวน ๒,๑๒๓,๒๓๘ คน แต่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพียง ๒,๔๒๐,๕๓๕ คน คิดเป็น ๕๐.๒๒ %
จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดนครนายก (๘๐.๕๐ %) และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิ
เลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน (๒๖.๒๕ %) (๑)

การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๓

หลังจากการเลือกตั้งครั้งที่ ๒ ผ่านไป ผลปรากฏว่าพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ดำรง
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๔๘๐ จึงได้มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร
ประเภทที่ ๑ และได้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่ภายใน ๙๐ วัน (๒) (รัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดไว้ว่า หาก
มีการยุบสภาให้มีการยุบและเลือกตั้งใหม่ เฉพาะสมาชิกประเภทที่ ๑ เท่านั้น ส่วนประเภทที่ ๒
(ประเภทแต่งตั้ง) ให้คงทำหน้าที่ต่อไป การยุบสภาครั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลแพมคิสภา ๆ เกี่ยวกับการ
ขอแก้ไขบังคับของสภาเกี่ยวกับวิธีการเสนอร่าง พ.ร.บ.งบประมาณ โดยเสนอให้แจกจ่ายละเอียดยัง
รายรับรายจ่าย เพื่อให้สมาชิกสภา ๆ ได้ทราบก่อนที่จะพิจารณาอนุมัติ

ดังนั้น การเลือกตั้งครั้งที่ ๓ จึงได้กำหนดใหม่ขึ้นในวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๑ การ
เลือกตั้งครั้งนี้เหมือนกับการเลือกตั้งครั้งที่ ๒ จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด ๒,๓๑๐,๑๓๒ คน แต่มีผู้
ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ๒,๒๑๐,๓๓๒ คน คิดเป็น ๓๕.๐๓ % จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ
จังหวัดนครนายก (๒๗.๓๖ %) และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดศรีสะเกษ (๑๖.๒๘ %)

(๑) กรมการปกครอง, รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๖ มกราคม ๒๕๑๔,
หน้า ๑๔

(๒) "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕" ราชกิจจานุเบกษา ๕๘
(๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕) หน้า ๒๘

(๓) กรมการปกครอง, รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๖ มกราคม ๒๕๑๔,
หน้า ๑๔

การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๔

หลังจากการเลือกตั้งครั้งที่ ๓ ผ่านไปได้มีการเรียกประชุมสภา และประธานสภาได้เชิญสมาชิกทั้งสองประเภทมาหารือกันเป็นการภายใน เพื่อสอบถามความเห็นจากผู้ใดควรจะเป็นนายกรัฐมนตรี ก่อนประชุมหารือพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ขอพบประธานสภา และขอร้องให้แจ้งข้อที่ประชุมว่าไม่สามารถรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ เพราะเจ็บป่วยอยู่เนื่อง ๆ ทั้งนี้ สมาชิกทั้งสองประเภทจึงได้สนับสนุนหลวงพิบูลสงครามให้เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้ หลวงพิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ ในสมัยของหลวงพิบูลสงครามได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้น จึงได้มีการราชบัญญัติขยายกำหนดเวลาการอยู่ในตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๘๕ และ ๒๔๘๗ (๑) ต่อไปอีกครั้งละ ๒ ปี เนื่องจากอยู่ในภาวะสงครามจึงไม่สามารถดำเนินการเลือกตั้งได้ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลงจึงได้ยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งสภาผู้แทน ฯ ขึ้นใหม่ โดยกำหนดใหม่ขึ้นในวันที่ ๖ มกราคม ๒๔๘๘ การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงและมีลักษณะเหมือนกับการเลือกตั้งครั้งก่อน จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด ๒,๔๓๑,๕๗๗ คน แต่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพียง ๒,๐๕๑,๗๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕๒ % จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดบุรีรัมย์ (๕๔.๖๕ %) และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดสุพรรณบุรี (๑๓.๕๐ %)

ต่อมา ได้มีการเสนอร่างรัฐธรรมนูญใหม่เพื่อความเหมาะสมกับสภาวะการณของบ้านเมือง และได้พระราชทานรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๘ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๘๘ (๒) ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั้ง ๒ สภา โดยกำหนดให้พหุสภาเป็นสภาที่เลือกตั้งโดยทางอ้อม มีวาระ ๒ ปี สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มเติมจากการเลือกตั้ง ครั้งที่ ๔ (เลือกตั้งเฉพาะใน ๔๗ จังหวัด) เนื่องจากในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้

(๑) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕

(๒) ประเสริฐ บัณฑุกันทร, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี (๒๔๗๕ - ๒๕๑๗) (กรุงเทพฯ : ช. ชุมชนทาง, ๒๕๑๗), หน้า ๕๖

กำหนดให้มีผู้แทนราษฎร ๑ คน ก่อจำนวนราษฎร ๑๕๐,๐๐๐ คน การเลือกตั้งครั้งนี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวน ๔,๘๑๘,๒๒๒ คน แต่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ๒,๐๒๖,๘๒๓ คน คิดเป็น ๓๔.๘๒ % จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดสกลนคร (๕๗.๕๘ %) และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดนราธิวาส (๑๖.๒๘ %) (๑)

การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๕

การเลือกตั้งครั้งนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการทำรัฐประหารของพลโท เฒ่า จุฑะวัน ซึ่งทำการยึดอำนาจรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ โดยอ้างว่ารัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาการครองชีพของประชาชนได้ และเกิดความเหวี่ยงแหลงในทางปฏิบัติของวงการบริหาร เป็นผลให้เกิดความทุกข์ร้อนขึ้นทุกหย่อมหญ้า (๒) คณะรัฐประหารได้นำรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) ๒๕๕๐ มาใช้โดยกำหนดให้มีสองสภา คือ วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจากการแต่งตั้ง และสภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิกจากการเลือกตั้ง ดังนั้น การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๕ จึงมีขึ้นในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๑ ซึ่งเป็นการเลือกตั้งโดยตรงและรวมเขต การเลือกตั้งครั้งนี้มีจำนวนราษฎร ๒๑๑,๐๐๐ คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑ คน คุณสมบัติของผู้สมัครจะต้องไม่ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา ๔ และมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๕ ปี การเลือกตั้งครั้งนี้จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ๗,๑๗๖,๘๘๑ คน แต่มีผู้ไปใช้สิทธิ ๒,๑๑๗,๕๒๔ คน คิดเป็น ๒๖.๕๕ % จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดระนอง (๕๘.๒๘ %) และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดสมุทรปราการ (๑๕.๒๘ %) (๓)

ภายหลังการเลือกตั้ง ผลปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้คะแนนเสียงข้างมากและ พันตรี ทวง อภัยวงศ์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อมาถูกบีบบังคับให้ลาออกเมื่อวันที่ ๘ เมษายน

(๑) กรมการปกครอง, รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๖ มกราคม ๒๕๑๘, หน้า ๑๗

(๒) สมบูรณ์ ไพรินทร์, คู่มือแผนภูมิประวัติศาสตร์ทางการเมือง, (กรุงเทพฯ : สำนักงานคนกว่าวิจัยทางสังคมศาสตร์และเทคโนโลยี, ๒๕๑๖), หน้า ๗๗

(๓) กรมการปกครอง, รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๖ มกราคม ๒๕๑๘, หน้า ๑๘

๒๔๕๑ โดยคณะรัฐประหารและจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในสมัยนี้ไ้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่ ๒๔๕๒ และได้มีการเลือกตั้งเพิ่มเติมเฉพาะใน ๑๔ จังหวัด ในวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๔๕๒ ซึ่งต้องเพิ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ครบถ้วนตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงและรวมเขตโดยถือจำนวนราษฎร ๑๕๐,๐๐๐ คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑ คน การเลือกตั้งครั้งนี้ (มีผู้แทนราษฎรขึ้น ๒๑ คน เฉพาะในเขต ๑๔ จังหวัดที่มีการเลือกตั้ง) จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ๓,๕๑๘,๒๗๖ คน มีผู้ไปใช้สิทธิ ๔๖๐,๒๐๔ คน คิดเป็น ๒๔.๗๕% จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือจังหวัดสกลนคร (๔๕.๑๒%) จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือจังหวัดอุตรธานี (๑๒.๐๒%)

ต่อมาวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๔๕๔ เกิดภัยแล้งหนักขึ้น และได้จับจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ไปไว้ในเรือนขังหรือยุบยา แต่รัฐบาลสามารถรวบรวมกองทัพ และได้เปิดการอภิปรายทั่วไป เรื่องภาวะลาจลขึ้น ต่อมาในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๕๔ ได้มีบุคคลคณะหนึ่งทำการรัฐประหารโดยให้เหตุผลว่ารัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องคอมมิวนิสต์ และปัญหาการปรับขึ้นได้ (๑) และได้ทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับวันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ มาใช้โดยให้จอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีชั่วคราว

การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๒

หลังจากได้ประกาศเลิกใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๕๒ และกลับมาใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ แทน สมาชิกสภาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดก่อนจึงสิ้นสุดลง จึงได้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๕ เป็นการเลือกตั้งโดยตรงและรวมเขต จำนวนราษฎร ๑๕๐,๐๐๐ คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑ คน คุณสมบัติของผู้สมัครจะต้องไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ ๖ และมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปี การเลือกตั้งครั้งนี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ๓,๒๐๒,๔๕๑ คน และมีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ๒,๕๐๑,๒๕๑ คน คิดเป็น ๗๘.๗๖%

(๑) ประเสริฐ บัณฑิตกุล, รัฐบาลไทยในรอบสี่สิบสองปี (๒๔๗๕ - ๒๕๑๗), หน้า ๗๐๖

จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดสระบุรี (๗๗.๗๘ %) และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๒๓.๐๓ %) (๑)

การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๗

โดยเหตุที่สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดที่แล้วจะหมดลงตามวาระการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนฯ จึงถูกกำหนดขึ้นในวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงและรวมเขต โดยถือจำนวนราษฎร ๑๕๐,๐๐๐ คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทน ๑ คน คุณสมบัติผู้มีสิทธิรับเลือกตั้ง ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปี และไม่กำหนดความรู้ การเลือกตั้งครั้งนี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวน ๘,๘๕๕,๐๓๘ คน แต่มีผู้ไปใช้สิทธิ ๕,๖๖๘,๕๖๖ คน คิดเป็น ๕๗.๕๐ % จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดสระบุรี (๘๓.๓๐ %) จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดสุพรรณบุรี (๔๒.๐๘ %) (๒)

สำหรับการเลือกตั้งครั้งนี้ นับเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่กระตุ้นก่อให้เกิดความตื่นตัวของประชาชน กล่าวคือ การเลือกตั้งครั้งนี้ ถือว่าไม่สุจริต ทำให้ประชาชนและนักศึกษาต่างพากันเดินขบวนประท้วง

การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๘

สืบเนื่องมาจากการเลือกตั้งไม่สุจริต เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ประชาชนนิสิต และนักศึกษา ต่างพากันเดินขบวนประท้วงการเลือกตั้ง และเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งใหม่จนเกิดความวุ่นวาย แต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ชี้แจงและสามารถคลี่คลายเหตุการณ์ให้สงบลงได้ ต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดความขัดแย้งทางการเมืองกับจอมพล แปลก พิบูลสงคราม และได้ทำรัฐประหารบังคับให้รัฐบาลชุดของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออก เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐

(๑) กรมการปกครอง, รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒๖ มกราคม ๒๕๐๔, หน้า ๒๑

(๒) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒

และประกาศให้มีการเลือกตั้งใหม่^(๑) ภายใน ๙๐ วัน ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๐ การเลือกตั้งนี้เป็นการเลือกตั้งโดยทรงแบบรวมเขต โดยถือจำนวนราษฎร ๑๕๐,๐๐๐ คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนฯ ๑ คน คุณสมบัติของผู้สมัครเลือกตั้งต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปีบริบูรณ์ ไม่กำหนดความรู้ของผู้สมัคร สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท ๒ โคตรงพระกรุณาโปรดเกล้าแต่งตั้งจากบุคคลที่รัฐบาลเสนอ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้ จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ๘,๘๑๗,๔๑๗ คน แต่มีผู้ไปใช้สิทธิ ๘,๓๗๖,๑๑๓ คน คิดเป็น ๘๘.๐๖% จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดระนอง (๗๓.๐๐%) และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดอุตรธานี (๒๕.๘๗%)

การเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่ามีผู้ไปใช้สิทธิ น้อยมาก คิดเป็น ๘๘.๐๖% เท่านั้น ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เมื่อทราบผลการเลือกตั้งครั้งที่ ๗ ซึ่งเพิ่งเสร็จสิ้นไปยังไม่มากนักก็อาจเป็นได้^(๒) อย่างไรก็ตามเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้น ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งจังหวัดใดครบชั้นประมาณ ๔ เกินกึ่งหนึ่ง การเลือกตั้งเพิ่มขึ้น ๕ จังหวัดครั้งถัดนี้ จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ๑,๔๘๘,๘๖๐ คน แต่มีผู้ไปใช้สิทธิ ๕๗๒,๕๕๐ คน คิดเป็น ๓๘.๕๒% จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ (๕๕.๖๗%) จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดพระนคร (๒๓.๘๖%) ต่อมาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการยึดอำนาจ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๐ และได้ทำการยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเดิมแล้วประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ในวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒

การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๘

หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ทำการปฏิวัติยึดอำนาจการปกครองเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๐ และได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแล้ว ก็ได้แต่งตั้งสมาชิกสภาข้าราชการรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ จนกระทั่งปี ๒๕๑๐ จึงได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ และได้กำหนดให้มีการ

(๑) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓

(๒) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓

เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้น ในวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒ การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นแบบรวมเขต โดยถือจำนวนราษฎร ๑๕๐,๐๐๐ คน ต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑ คน คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปี ความรู้ไม่ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา ๔ จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ๑๔,๕๑๐,๑๘๐ คน และมีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ๗,๒๕๕,๘๗๖ คน คิดเป็น ๕๑% จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดระนอง (๗๕%) และจังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (๓๕%)^(๑)

สำหรับสมาชิกวุฒิสภานั้นพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง การเลือกตั้งครั้งนี้ จอมพลถนอม กิตติขจร ใ้ค้ำวรวงศ์ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และใ้ค้ำวรวงศ์ประหารรัฐบาลของตนเอง เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ต่อมาใ้ค้ำวรวงศ์ประกาศใ้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๔ แต่งนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนไม่พอใจการปกครองและต้องการใ้มีการประกาศใ้รัฐธรรมนูญโดยเร็ว จึงได้ร่วมกันเดินขบวนครั้งใหญ่ขับใ้ผู้นำไทย จนสามารถขับใ้ผู้นำสำคัญ คือ จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร พันเอก อรงค์ กิตติขจร ออกนอกประเทศใ้สำเร็จ เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ต่อมาใ้ค้ำวรวงศ์มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมาชิกสภาแห่งชาติขึ้นเพื่อคัดเลือกบุคคลที่เหมาะสมจากสมาชิกสภาแห่งชาติจำนวนหนึ่งทำหน้าที่เป็นสมาชิกสภาผู้บัญญัติแห่งชาติ ภายใ้เหตุนี้ในระยะตั้งแต่เดือนตุลาคม เป็นต้นมา จึงเกิดการตื่นตัวและใ้สิทธิเสรีภาพกันอย่างกว้างขวาง ต่อมาใ้ค้ำวรวงศ์ประกาศใ้รัฐธรรมนูญ ฉบับใหม่ใ้ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ และใ้ค้ำวรวงศ์ใ้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นในเดือนมกราคม ๒๕๑๘

การเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๑๑

การเลือกตั้งครั้งนี้ใ้ค้ำวรวงศ์ขึ้นเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๘ โดยมีนักการเมืองใ้ใหม่มีความสนใจมาก ซึ่งมีผู้สมัครรับเลือกตั้ง ๒,๑๘๘ คน เพื่อชิงที่นั่ง ๒๒๔ ที่นั่ง สำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีจำนวน ๒๐,๒๕๓,๗๕๐ คน และมีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง ๘,๕๕๕,๕๒๕ คน คิดเป็น ๔๗.๑๗% จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด คือ จังหวัดภูเก็ต (๖๗.๕๕%) จังหวัดที่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยที่สุด คือ

(๑) เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖

กรุงเทพฯ ๗ (๓๓.๒๕ %) (๑) ในการเลือกตั้งครั้งนี้ พรรคประชาชนไทยซึ่งได้ที่นั่ง ๗๒ ที่นั่ง ได้พยายามจัดตั้งรัฐบาลผสมกับพรรคเกษตรสังคม แต่ไม่ได้รับความไว้วางใจในสภา และพรรคกิจสังคมสามารถรวมพรรคเล็กพรรคน้อย จัดตั้งเป็นรัฐบาลสหพรรคได้ โดยมี น.ร.ว. ศักดิ์สิทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ต่อมาปรากฏว่ารัฐบาลสหพรรคไม่สามารถจะบริหารงานราชการได้อย่างราบรื่น จึงได้มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยให้เหตุผลว่า

"..... สภาผู้แทนราษฎรปัจจุบันประกอบด้วย พรรคการเมืองต่าง ๆ หลายพรรค แต่ไม่มีพรรคการเมืองใดที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งมีจำนวนมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้ จำเป็นต้องอาศัยพรรคการเมืองหลายพรรคเข้าร่วมจัดตั้งรัฐบาลอันเป็นเหตุให้เกิดอุปสรรคในการบริหารราชการแผ่นดิน และกระเทือนต่อเสถียรภาพของรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง (๒)

การยุบสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้ จึงกำหนดให้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่ ในวันที่ ๔ เมษายน

๒๕๑๕

(๑) ประพนธ์ นันทิยะกุล "การเลือกตั้ง" ใน การเมืองและสังคม (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐) หน้า ๕๘๘

(๒) "พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๑๕" ราชกิจจานุเบกษา (๑๒ มกราคม ๒๕๑๕), หน้า ๑-๓

ตาราง
สถิติการเลือกตั้งทั่วไปของไทย

รวม ๑๑ ครั้ง (๒๔๗๖ - ๒๕๑๕)

ครั้งที่	วันเลือกตั้ง	จำนวนผู้สมัคร	จำนวนผู้เลือกตั้ง	ผู้เลือกตั้งที่คิดเป็นร้อยละ	จ.ว. ที่เลือกตั้งมากที่สุด	จ.ว. ที่เลือกตั้งน้อยที่สุด	จำนวนส.ส.	ชื่อนายกรัฐมนตรี	จำนวนรมท.	ลักษณะเลือกตั้ง		จำนวนประชากรต่อ ส.ส. คน	หมายเหตุ
										แบ่งเขต	รวมเขต		
๑	๑๕ พ.ย. ๒๔๗๖	๔,๒๗๘,๒๓๑	๑,๗๗๓,๕๓๖	๔๑.๔๕	เพชรบุรี	แม่ฮ่องสอน	๗๘	นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	๑๕		✓	๑๐๐,๐๐๐	เลือกตั้งทางอ้อมคือราษฎรเลือกผู้แทนหมู่บ้านเพื่อเลือกผู้แทนตำบลและผู้แทนตำบลไปเลือกผู้แทนอีกครั้งหนึ่ง
๒	๗ พ.ย. ๒๔๘๐	๖,๑๒๓,๒๓๕	๒,๕๖๐,๕๓๕	๔๐.๒๒	นครนายก	แม่ฮ่องสอน	๕๑	นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	๑๘	✓		๒๐๐,๐๐๐	เป็นการเลือกตั้งโดยตรงแบบแบ่งเขตเป็นครั้งแรก
๓	๑๒ พ.ย. ๒๔๘๑	๖,๓๑๐,๑๓๖	๒,๕๑๐,๓๓๖	๓๙.๐๓	นครนายก	ศรีสะเกษ	๕๑	นายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	๒๕	✓		๒๐๐,๐๐๐	เลือกตั้งหลังยุบสภา ๑๑ กย. ๒๔๘๑ จากผลการเลือกตั้งครั้งนี้อยู่ในตำแหน่ง ๘ ปีโดยทออายุ
๔	๖ มิ.ย. ๒๔๘๕	๖,๕๓๑,๕๖๗	๒,๐๕๑,๗๘๘	๓๒.๕๒	บุรีรัมย์	สุพรรณบุรี	๕๖	๓๑ มิ.ย. นายควง อภัยวงศ์ ๒๕ มิ.ย. นายปรีดี พนมยงค์	๒๑ ๑๖	✓		๒๐๐,๐๐๐	เลือกตั้งหลังยุบสภาเมื่อ ๑๕ ต.ค. ๒๔๘๔ เป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒
๕	๒๕ มิ.ย. ๒๔๘๙	๗,๑๗๖,๘๕๑	๒,๑๑๗,๕๖๕	๒๖.๕๕	ระนอง	สมุทรปราการ	๕๕	พ.ต.ท.ควง อภัยวงศ์ (ปชป.) จอมพล ป. พิบูลสงคราม	๒๕ ๒๖		✓	๒๐๐,๐๐๐	เลือกตั้งหลังรัฐประหาร ๘ พ.ย. ๒๔๘๐ โดยคณะทหารซึ่งมี พลตรีผด พนมวัน เป็นหัวหน้า
๖	๒๖ ก.พ. ๒๔๙๕	๗,๖๐๖,๕๕๑	๒,๕๐๑,๒๕๑	๓๒.๗๖	สระบุรี	พระนครศรีอยุธยา	๑๒๓	จอมพล ป. พิบูลสงคราม (เสรีมนังคศิลา)	๒๗		✓	๒๐๐,๐๐๐	เลือกตั้งหลังรัฐประหาร โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
๗	๒๖ ก.พ. ๒๕๐๐	๙,๘๕๕,๐๓๕	๕,๖๖๘,๕๖๖	๕๗.๕๐	สระบุรี	สุพรรณบุรี	๑๖๐	จอมพล ป. พิบูลสงคราม (เสรีมนังคศิลา)	๒๘		✓	๑๕๐,๐๐๐	เลือกตั้งเมื่ออายุสมาชิกสิ้นสุดตามวาระ (๕ ปี) เป็นการเลือกตั้งที่สกปรกที่สุด
๘	๑๕ มิ.ย. ๒๕๐๐	๙,๕๑๗,๕๑๗	๕,๓๗๖,๑๑๓	๕๕.๐๖	ระนอง	อุตรธานี	๑๖๐	พล.ท.ถนอม กิตติขจร (ชาติสังคม)	๒๙		✓	๑๕๐,๐๐๐	เลือกตั้งหลังรัฐประหาร โดยคณะนายทหาร ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้า
๙	๑๐ ก.พ. ๒๕๑๒	๑๕,๘๒๐,๑๘๐	๗,๒๘๕,๘๗๖	๔๕	ระนอง	พระนครศรีอยุธยา	๒๑๕	พล.อ.ถนอม กิตติขจร (สหประชาไทย)	๒๖		✓	๑๕๐,๐๐๐	เลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (ร่าง ๑๐ ปี) ปี ๒๕๑๑ นศ.ร่วมสังเกตการณ์การเลือกตั้งด้วย
๑๐	๒๖ มิ.ย. ๒๕๑๔	๒๐,๒๕๓,๗๕๑	๕,๕๕๕,๕๖๕	๒๗.๑๗	ภูเก็ต	กรุงเทพฯ	๒๖๕	๑๕ ก.พ. มรว.เสนีย์ ปราโมช ๑๕ มิ.ย. มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช	๓๑ ๓๑	✓		๑๕๐,๐๐๐	เลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ๒๕๑๓ อันเป็นผลจากการปฏิวัติ ๑๔ ตุลาคม โดยนักเรียน, นักศึกษา, ประชาชน
๑๑	๕ เม.ย. ๒๕๑๕	๒๐,๖๒๓,๕๓๐	๕,๐๗๖,๖๒๕	๒๔.๕๕	นครพนม	เพชรบูรณ์	๒๗๕	มรว.เสนีย์ ปราโมช (ปชป.)	๓๑	✓		๑๕๐,๐๐๐	เลือกตั้งหลังยุบสภา ๑๒ มิ.ย. ๒๕๑๕ เป็นครั้งแรกที่นายกรัฐมนตรีลงสมัครรับเลือกตั้งแต่ไม่ได้รับเลือกตั้ง